

[K] **DE FABELS VAN HET VLAAMSE LANDSCHAP.
TENTOONSTELLING VAN ZESTIENDE-EEUWSE
SCHILDERKUNST IN RIJSEL**

In de vijftiende eeuw ontstond in Europa het genre van de landschapsschilderkunst. Van achtergrond bij veelal Bijbelse taferelen evolueerde het al snel naar een op zichzelf staande specialiteit, met een steeds grotere aandacht voor een realistische weergave van de natuurlijke omgeving. Wie vandaag over landschapsschilderkunst spreekt, heeft het in de eerste plaats over negentiende-eeuwse stromingen, waarin op een heel gevoelsmatige manier de zichtbare werkelijkheid wordt weergegeven. Maar het geschilderde landschap uit de zestiende eeuw, aan het begin van de traditie, week sterk af van de stemmingsvolle schilderijen van impressionisten of romantische landschapsschilders. De werken die nog tot en met 14 januari 2013 te bewonderen zijn in het Palais des Beaux-Arts in Rijsel vallen net op door een overmaat aan fantasie en een gevoel voor surrealisme.

De tentoonstelling *De fabels van het Vlaamse landschap*, Bosch, Brueghel, Bles, Bril focust op de vroege landschapsschilderkunst in de Zuidelijke Nederlanden. Deze schilderijen zien er wonderbaarlijk en fantasievol uit en wekken bij de toeschouwer fascinatie, angst en vragen op. De afgebeelde taferelen spelen zich af op de grens van realiteit en verbeelding en willen vaak het onzichtbare tonen. Daardoor hebben ze tot op vandaag een grote aantrekkingskracht. Bizarre, fantastische, monsterachtige en extravagante details worden gecombineerd met elementen die dan weer alles behalve bevreemdend aandoen. Daardoor heerst in deze schilderijen een onwerkelijke, soms dreigende sfeer.

De fabels van het Vlaamse landschap sluit qua onderwerp aan bij twee tentoonstellingen die respectievelijk in 2001 en 2004 plaatsvonden. Zowel *Panorama op de wereld: het landschap van Bosch tot Rubens* in het Noordbrabants museum in 's-Hertogenbosch als *De uitvinding van het landschap: van Patinir tot Rubens 1520-1650* in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen behandelden de geschiedenis van de landschapskunst en legden de focus vooral op het

Jheronimus Bosch, *De heilige Johannes de Doper in de wildernis* © Madrid, Muséo Lázaro Galdiano.

naturalisme en de evolutie naar realisme in deze schilderijen. De expositie in Rijsel wijkt ervan af door de grote nadruk op de fantasie en door de indeling van de tentoonstelling in vier verschillende thema's.

Het eerste van die thema's is de levensweg. De kunstwerken in dit deel tonen grote panorama's die een kleine wereld moeten voorstellen, waar de mensen voortdurend keuzes maken tussen goed en kwaad en tussen een makkelijke en een moeilijke weg. Slingerende wegen en rivieren trekken het oog van de toeschouwer de diepte in. De opdeling in verschillende "coulissen" moet het schilderij nog meer perspectief geven.

In een tweede thema verandert de lieflijke natuur in een duivelse wereld vol fantasie. Realistische elementen uit het landschap worden er gecombineerd met bouwwerken, plantenmotieven en berg- en rotsformaties die soms zeer bizarre vormen aannemen. Jheronimus Bosch, met zijn fascinatie voor dromen en nachtmerries en zijn onwerkelijke, monsterlijke en duivelse wezens, geldt wellicht als het grote voorbeeld in dit deel van de tentoonstelling. De kracht en huivering die deze werken oproepen, schenken de toeschouwer een bijzonder kijkgenot en geven de angst voor de hel weer.

Aansluitend bij het thema van de fantastische wereld toont de wonderbaarlijke wereld hoe deze schilderijen van de aardse realiteit naar de bovennatuurlijke spirituele realiteit overgaan. In de uitgestrektheid van de natuur vindt men de schepping door God terug. De zichtbare wereld is onderworpen aan de goddelijke ordening. Hoewel het religieuze aspect dus een grote inspiratiebron blijft voor de vroege landschapsschilders, werd ook de klassieke mythologie herontdekt en in de kunstwerken verwerkt. Sommige schilders proberen zo iets fabelachtigs en moraliserends in hun schilderijen binnen te brengen. In een laatste deel van de tentoonstelling kan de bezoeker zo op zoek naar de verborgen – allegorische of morele – betekenissen die de schilders vaak met een klein detail wilden weergeven.

De fabels van het Vlaamse landschap behandelt zo het begin van de landschapsschilderkunst, op het ogenblik dat deze uitgroeide tot een zelfstandig genre. De tentoonstelling doet dat aan de hand van een specifiek thema en door het exposeren van een heel aantal grote en klinkende namen als Bosch, Joachim Patinir, Herri met de Bles en Jan Breughel I. De gefantaseerde wezens en bizarre details bij Bosch, de irrealistische structuren en vreemde

Herri met de Bles, *De verzoeking van de heilige Antonius*
© Fondation Custodia, Collectie Frits Lugt, Parijs.

kleuren bij Patinir (ook wel Patenier gespeld), de overvloedige en overdreven details van Herri met de Bles en de heroïsche aspecten in de bergen en de bomen van Breughel moeten de bezoekers in een andere en hybride wereld brengen.

In totaal zijn op deze tentoonstelling zo'n honderd werken te zien van beroemde meesters en minder bekende kunstenaars (Kerstiaen de Keuninck, Jan Mandijn en Jan de Cock). Wie er niet genoeg van krijgt, kan ook in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten in Brussel terecht voor enkele schilderijen met een aansluitend thema. Een circuit door de collectie oude kunst van Antwerpen en Brussel vormt een echo op de tentoonstelling in Rijsel. Eerder in 2012 opende ook al de tentoonstelling *Babel*, die een inleiding vormt op de fabels in de Vlaamse landschapskunst. Hedendaagse kunstenaars werken er rond de mythe van de toren van Babel en leveren zo commentaar op een van de beroemdste architectonische allegorieën uit de kunstgeschiedenis.

De tentoonstelling in Rijsel is geen alleenstaand project, maar maakt deel uit van een groter evenement: *Lille 3000/Fantastic 2012*. Kunstzinnige ingrepen op verschillende plaatsen in de stad, meerdere grote tentoonstellingen en een parade die door de straten trekt, moeten de toeristen naar Rijsel lokken en de inwoners culturele ontspanning brengen. Alles draait daarbij rond de fantasie en het bovennatuurlijke. In de herfst van 2012 mag men in Rijsel de vrije loop laten aan de verbeelding.

ELINE VAN ASSCHE

Fables du paysage flamand, Bosch, Brueghel, Bles, Bril en Babel, allebei nog tot 14 januari 2013 in het Palais des Beaux Arts in Rijsel, www.pba-lille.fr.
www.fantastic2012.com.

Bosch, Patenier, Bles, Bruegel. Het landschap in de maniëristische schilderkunst van de 16e eeuw in Antwerpen en Brussel, nog tot 14 januari 2013 in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België in Brussel, www.fine-arts-museum.be.